

УДК 330.322:347.1:664

Веклич В. О.,

к.ю.н., ст. викл. кафедри міжнародної економіки,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Регулювання інвестиційної діяльності є складовою частиною державного регулювання економіки, одним із найважливіших інструментів державної підтримки інвестиційної діяльності та інструментом реалізації інвестиційної політики держави. Державі як загалом у всьому господарському комплексі, так і окремо в харчовій галузі, ще не вдалося сформувати ефективний організаційно-економічний механізм інвестиційного регулювання, а діючий неповною мірою відповідає сучасним вимогам. Важливість цієї проблематики для національної економіки підсилюється також і активізацією інтеграційних і глобалізаційних процесів у світі, що вимагає подальших міждисциплінарних досліджень. У цьому контексті сучасний стан і перспективи розвитку інвестиційної сфери в Україні необхідно розглядати крізь призму законодавчого забезпечення її функціонування.

Ключові слова: економіка, законодавство, інвестиція, інвестиційна діяльність, інвестиційна політика, промисловість.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Веклич В. А.

Регулирование инвестиционной деятельности является составной частью государственного регулирования экономики, одним из важнейших инструментов государственной поддержки инвестиционной деятельности и инструментом реализации инвестиционной политики государства. Государству как в целом во всем хозяйственном комплексе, так и отдельно в пищевой отрасли, еще не удалось сформировать эффективный организационно-экономический механизм инвестиционного регулирования, а действующий не в полной мере отвечает современным требованиям. Важность этой проблематики для национальной экономики усиливается также и активизацией интеграционных и глобализационных процессов в мире, требует дальнейших междисциплинарных исследований. В этом контексте современное состояние и перспективы развития инвестиционной сферы в Украине необходимо рассматривать сквозь призму законодательного обеспечения ее функционирования.

Ключевые слова: экономика, законодательство, инвестиции, инвестиционная деятельность, инвестиционная политика, промышленность.

THEORETICAL BASIS OF LEGAL REGULATION OF INVESTMENT ACTIVITIES IN THE FOOD INDUSTRY

Veklych V.

Regulation of the investment activities is part of the state regulation of the economy, one of the most important instruments of state support of investment activity and the tool to implement the investment policy. Modern state in the whole economic complex, and particularly in the food industry, has not managed to form effective organizational and economic mechanism of investment regulation, as implemented actions does not fully meet modern requirements. The importance of this issue for the national economy is increasing as intensifies integration and globalization in the world that requires further interdisciplinary researches. In this context, modern prospects of development of investment sector in Ukraine should be considered in the view of legislative support of it's operations. Other options for evolution of events beyond the legal strategy of the regulation of investment activities in the food industry and in a whole national industry will not be acceptable. They will excess administrative efforts, resources and time. In the present situation it may not be allowed due to the rapid accumulation of national economic growth and financial capacity.

Keywords: *economics, law, investment, investment, investment policy, industry.*

Постановка проблеми. Основою для розвитку економіки України, забезпечення можливості її інтеграції в європейський соціально-економічний простір, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на сучасному етапі виступає ефективне здійснення інвестиційної діяльності на всіх рівнях: держава – регіон – галузь – підприємство. Для підвищення інвестиційної активності вітчизняних підприємств на державному рівні мають виконуватися важливі умови: формування та реалізація виваженої інвестиційної політики, забезпечення сприятливого ділового клімату в країні, розвиток інвестиційного та інфраструктурного забезпечення інвестиційних процесів тощо. На рівні регіонів та окремих галузей економіки ефективному здійсненню інвестиційної діяльності має сприяти розробка та реалізація регіональних і галузевих програм інвестиційного розвитку в межах яких необхідно застосовувати дієву систему управління інвестиційною діяльністю, здійснювати комплексну оцінку її ефективності та запроваджувати заходи, спрямовані на її підвищення.

Інвестиційна сфера не спроможна ефективно розвиватися за рахунок саморегулюючих механізмів. Необхідне впровадження відповідних адекватних важелів державного впливу, спрямованих на покращення інвестиційного клімату і підвищення ефективності інвестування. Метою державного регулювання інвестиційних процесів має бути забезпечення реалізації соціальних, економічних, науково-технічних програм розвитку та державний захист і підтримка інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню наукової проблематики, пов'язаної із правовим регулюванням господарсько-інвестиційної діяльності в Україні, присвячено багато праць відомих вітчизняних вчених, серед яких і економісти, і правники, зокрема: М. Богуславський [1], К. Гуменна [2], С. Гуткевич [3], В. Коссака [4], О. Савлук [6], В. Устименко [7], А. Яремко [8] та інші. Ними наголошується – сучасний стан економічного розвитку країни вимагає невідкладного глибокого і всебічного удосконалення чинного

інвестиційного законодавство України. Також забезпечення стабільності нормативно-правової бази щодо залучення та регулювання інвестицій є одним з основних чинників формування сприятливого інвестиційного клімату, спрямованого на підвищення інвестиційної привабливості України, збільшення обсягів інвестицій, реалізацію інвестиційного потенціалу та зниження інвестиційних ризиків.

Мета статті. На підставі аналізу існуючої системи правового регулювання інвестиційної діяльності, необхідно встановити особливості функціонування цієї системи та, враховуючи зарубіжні зразки і досвід, визначити правові шляхи покращення умов господарювання для іноземного інвестора і для харчових підприємств України в яких здійснюється іноземне інвестування.

Основні результати дослідження. «Правове регулювання» (від лат. *regulare* с спрямовувати, впорядковувати) – це один із засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх впорядкування в інтересах людини, суспільства та держави [9]. Механізм правового регулювання – це узятя в єдності система правових засобів, способів і форм, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правовий порядок. Тож, правове регулювання іноземних інвестицій – це здійснюване державою за допомогою права (галузей права) і сукупності нормативно-правових засобів упорядкування суспільних відносин, об'єктом яких є іноземні інвестиції, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток.

Важливим для нашого дослідження є також поняття «межі правового регулювання іноземних інвестицій». Його зміст слід розуміти як сукупність суспільних відносин, яку можна і необхідно впорядкувати за допомогою права і правових засобів. Тобто, це оптимальна повнота юридичного впорядкування суспільних відносин [10].

Законодавство розвинутих країн може передбачати особливі умови провадження інвестиційної та іншої господарської діяльності для нерезидентів, але вони викладені, як правило, не в спеціальних а в загальних актах. Наприклад, у США, Німеччині, Великобританії, Франції, взагалі немає спеціальних законів про іноземні інвестиції [1]. До іноземних відносин застосовуються загальні положення цивільного законодавства чи торговельних кодексів. Однак, такий національний режим дає ефект тільки в економічно розвинених та політично стабільних країнах. А в сучасних українських економічних умовах національний режим залучення іноземних інвестицій, зокрема й у галузях господарського, цивільного права, рівнозначний несприятливому інвестиційному клімату. Тобто для іноземних інвесторів потрібна не “зрівнялівка”, а система спеціальних заходів щодо стимулювання та захисту іноземних інвестицій [4].

Ці та низка інших причин спонукає до обов'язковості розгляду ідеї впровадження державою спеціального системного механізму правового регулювання відносин у сфері іноземних інвестицій. Щодо правомірності такої ідеї переконує і досвід правового регулювання іноземного інвестування в закордонних країнах. Який надає змогу з'ясувати певні загальні принципи [1]. Зокрема, потреба у спеціальному законодавстві виникає найчастіше у країнах, що розвиваються та у країнах з перехідними економіками. Їх уряди прагнуть створити пільговий інвестиційний режим та привабливий інвестиційний клімат з метою активізації відтворювальних процесів, що забезпечило б зростання економіки

держави. Це спостерігалось у Африці, де свого часу приймалися кодекси іноземних інвестицій та інші нормативно-правові акти, в Латинській Америці, де приймалися галузеві закони. Велику увагу цьому питанню приділялось законодавством Ірану, Індії, Філіппін. Більшість колишніх соціалістичних країн прийняли спеціальні законодавчі акти в сфері іноземного інвестування, які передбачали створення протягом перехідного періоду особливого правового режиму для нерезидентів. Японія в перший повоєнний рік ухвалила окремі законодавчі акти про іноземне інвестування, а згодом, у міру економічного поступу, скасувала їх.

У кожній країні створено свій режим регулювання інвестиційної діяльності, що впливає на рівень інвестиційної привабливості країни і галузей промисловості. Для стимулювання розвитку використовують жорсткі методи регулювання діяльності інвесторів або ж створюють ліберальне законодавство, що сприяє притоку капіталу. Важливу роль у формуванні інвестиційної привабливості країни, окремих галузей її промисловості, а особливо харчової, ресурсна база якої безпосередньо залежить від можливостей самих територій, відіграють органи місцевого самоврядування, спеціалізовані організації, на які покладено повноваження управління інвестиційними процесами у галузі та регіоні. Від діяльності цих органів та структур залежить ефективність правового регулювання та рівень інвестиційної привабливості галузі харчової промисловості України.

Французькі місцеві громади користуються великою самостійністю, про що свідчить велика частка місцевих податків у їх фінансових ресурсах, глобалізація державних субсидій і значна свобода у використанні позик. Надання певної свободи органам місцевого самоврядування сприяє підвищенню інвестиційної привабливості. На місцевому рівні влада має більше можливостей оцінити напрямки господарської діяльності території у поєднанні із загальнодержавними інтересами та сформуванню стратегію розвитку на основі отриманих результатів.

В Україні процес її трансформації до демократичної, соціальної правової держави як концептуальної основи розбудови розвитку невиправдано загальмувався. Зміна типу і форми держави, політичного й економічного ладу, світогляду українського суспільства зумовлює необхідність критичного перегляду наукової державно-правової спадщини в цілому, оскільки очевидним став розрив між традиційними визначеннями ключових категорій, з одного боку, і тими державно-правовими реаліями, які характеризують стан і розвиток суспільства, – з іншого. Особливо це відображається на діяльності держави щодо правового регулювання інвестиційної діяльності (у одному із найпривабливіших секторів її економіки – харчовій галузі). У країні нагальним є формування державницького підходу до такої діяльності, визначення її стратегічно важливою, розробка відповідної функціональної моделі управління, покладення відповідальності на усі гілки влади за вжиття заходів щодо її реалізації, забезпечення за участю громадянського суспільства прозорого контролю, метою якого має стати створення ефективного механізму використання переваг іноземного капіталу.

Для будь-якого іноземного інвестора важливою є стабільність законодавства, яке регулює його діяльність в країні, що приймає інвестиції. Також приймаюча держава з регулятивною метою повинна залишити за собою можливості для певної гнучкості законодавства. Забезпечення балансу інтересів держави та інвестора можливе шляхом

введення загальних норм про інвестиції, тобто таких норм, які б не вимагали корекції в короткостроковій перспективі.

Харчова промисловість є однією з інвестиційно найпривабливіших галузей української промисловості, що пояснюється швидкою окупністю інвестицій, наявністю широкої бази аграрної сировини для виробництва харчової продукції, а також існуванням містких ринків збуту. Виробництва галузі характеризуються значно меншою порівняно з іншими галузями залежністю від кон'юнктурних змін на зовнішніх ринках завдяки значній ємності внутрішнього ринку та низькій еластичності попиту на продовольчу продукцію. Це підтверджується і ростом частки харчової галузі у структурі накопичених прямих іноземних інвестицій у промисловості України за 2008-2013 рр. (з 13,5 % у 2008 р. до 18,2 % у 2013 р.). Але, поряд з цим, маємо констатувати, що в структурі основних джерел фінансування інвестицій у харчовій промисловості у 2010-2012 рр. частка коштів іноземних інвесторів не перевищувала 3,3 відсотка. Останнє є свідченням збереження в Україні тенденції останніх двох десятиліть незадовільного інвестиційного клімату. Окрім цього, необхідно зауважити, що позитивні фінансові результати діяльності демонструють переважно великі та середні підприємства.

У Швейцарії не існує спеціалізованого законодавства та спеціалізованих інститутів для регулювання інвестиційної діяльності. Надання консультаційної допомоги інвесторам здійснюється всіма великими банками країни. Основним обмеженням у Швейцарії стосовно інвестицій є заборона сприяння припливу фінансових коштів із-за кордону, які попадають під визначення «втеча капіталу», тобто ті, які незаконно вивозяться з країни їхнього створення (згідно з угодою 1977 р. між Швейцарським національним банком і швейцарськими комерційними банками). У державі не допускається відмивання грошей та приховування особи власника банківського рахунку. Наданням пільг при здійсненні інвестиційної діяльності на державному та регіональному рівні у Швейцарії займаються федеральний уряд та адміністрації кантонів [6].

В світовій практиці є приклади прийняття інвестиційного кодексу. Серед країн, які першими прийняли інвестиційний кодекс, були Алжир, Габон, Гвінея, Марокко, Нігер, Сомалі, Сенегал, тощо. В Україні була спроба прийняття такого кодексу. 7 лютого 2002 р., на розгляд Верховної Ради народним депутатом України О. Пухкалом було внесено проект Інвестиційного Кодексу України № 9048, розроблений Комітетом з питань економічної політики, однак він так і залишився тільки проектом.

Важливим механізмом державної інвестиційної політики у харчовій промисловості України з підтримки реалізації інвестиційних проектів у галузі повинен стати механізм, запровадження якого передбачено Законом України від 6.09.2012 р. № 5205-VI «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць». Згідно Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 р. № 843-р «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки» агропромисловий комплекс (за напрямками «виробництво, зберігання харчових продуктів, у тому числі дитячого харчування, виробництво біопалива з орієнтацією на імпортозаміщення») віднесено до пріоритетних галузей економіки. Це повинно забезпечити суб'єктам господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у харчовій промисловості, низку податкових пільг, у тому числі нульову ставку податку на прибуток до кінця 2017 р. (з 01.01.2018 р. до 31.12.2022 р.

включно – 8 %; з 01.01.2023 р. – 16 %), а також прискорену амортизацію. Проте відсутність на законодавчому рівні визначення пріоритетних галузей економіки не гарантує збереження довгострокової підтримки цих напрямів.

В аналогічні ситуації російський економіст С. Ю. Вітте ще в далекому минулому, прикладаючи чималі зусилля з налагодження державницького механізму накопичення капіталу в країні, не безпідставно вважав, що головною умовою успіху є «відповідне росту промислової діяльності і акціонерному заснуванню законодавство, що не стримує створення підприємств, але забезпечує інтереси учасників, яке надає їм можливості законного захисту своїх прав», тобто «законодавче убезпечення прав особи, що розміщує» [5]. У наш час це означає набратися політичної волі та домогтися дійсних змін у нормативно-правовому регулюванні, які мають передбачати:

– розробку й ухвалення нормативних актів, зокрема, про роль центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у підвищенні галузево-територіальної інвестиційної привабливості, про оцінку діяльності органів влади та місцевого самоврядування через зміну показників інвестиційної діяльності;

– внесення доповнень до Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації» стосовно розширення прав і зобов'язань місцевих органів по регулюванню інвестиційної діяльності;

– запровадження дієвого механізму дотримання нормативно-правових актів.

Висновок. На підставі реалізації зазначеного, як і задля його втілення ця діяльність держави може досліджуватись як стратегічно важлива функція держави, що предметно структурується у напрямку конкретного цілеспрямування, має нормативно визначені організаційні правові й інші форми, методи і способи втілення, а відтак позитивні результати будуть найбільш очікуваними. Проте, й надалі існує нагальна потреба у дослідженні правового регулювання інвестиційної діяльності у харчовій промисловості, а також встановленні особливостей і перспектив розвитку.

Інші варіанти розгортання подій, поза такою державницькою правовою стратегією з регулюванням інвестиційної діяльності у харчовій галузі, як загалом і у всій вітчизняній промисловості, не будуть прийнятні. Вони призведуть лише до перевитрат управлінських зусиль, ресурсів і часу. В сучасній ситуації для стрімкого накопичення національного економічного та фінансового потенціалу дозволити цього ми не можемо.

1. Богуславский М. М. *Иностранные инвестиции: правовое регулирование* / М. М. Богуславский. – М.: БЕК, 1996.

2. Гуменна К. *Систематизація інвестиційного законодавства України* / К. Гуменна // *Науковий вісник*. – 2013. – Вип.12 «Демократичне врядування».

3. Гуткевич С. О. *Инвестування: теорія і практика* : [навч. посіб.] / С. О. Гуткевич. – 2 вид., допов. – Полтава : АСМІ, 2011.

4. Коссак В.М. *Правові засади іноземного інвестування в Україні* / В. М. Коссак. – Львів: Центр Європи, 1999.

5. Курьсь Н. В. *Иностранные инвестиции: Российская история (правовое исследование)* / Н. В. Курьсь. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003.

6. Савлук О. В. Світовий досвід підвищення інвестиційної привабливості регіону на основі інституціонального регулювання / О. В. Савлук // Вісник Хмельницького національного університету. Т. 1. – 2012. – № 2.

7. Устименко І. В. Оцінка розвитку інвестиційної діяльності АПК України як критерій його ефективності / І. В. Устименко // Економіка та управління АПК. – 2011. – Вип. 5.

8. Яремко Л. А. Глобалізований регіон та зовнішньоекономічна безпека України: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / Л. А. Яремко. – Львів : Видавництво ЛКА, 2007.

9. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Шемшученко Ю. С. (голова редкол.) та ін. – Т.5. – К.: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2003.

10. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Шемшученко Ю.С. (голова редкол.) та ін.. – Т.3. – К.: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2001.